

Spożywanie posiłków związane jest ze sposobem życia jednostek, pozwala także na wyznaczenie statusu społecznego oraz konstruowanie tożsamości. Współczesne tożsamości młodych Polaków mieszkających w Dublinie kształtowane są przez słabo rozpoznane dotychczas czynniki, takie jak wzory kulinarne, które nieodłącznie związane z konsumpcją uobecniają się niemal we wszystkich aspektach życia ludzkiego. Wzory konsumpcyjne oraz kulinarne młodych Polaków mieszkających na obczyźnie konstruują nowe tożsamości reprezentowane w warunkach emigracyjnych. Duża popularność polskich sklepów oraz „instytucji kulinarnych” w Irlandii wskazuje na niesłabnące zainteresowanie rodowitymi produktami kojarzonymi z krajem pochodzenia. Wymiary współczesnej tożsamości młodych ludzi kształtowane są nie tylko przez czynniki tradycyjne (związane z socjalizacją pierwotną), ale także nowe – nie do końca zbadane.

W pierwszej części pracy opisano praktyki kulinarne w optyce poszczególnych koncepcji antropologicznych (m.in. ewolucjonistyczna, strukturalna czy interpretatywna). Orientacja antropologiczna przyjmuje, iż jedzenie oraz praktyki skupione wokół niego mogą być nośnikami znaczeń, uniwersalnym medium, które uwidacznia kulturowe zmiany i praktyki. W niniejszym rozdziale przedstawiono podstawowe koncepcje antropologii jedzenia i spożywania w ramach ujęć opisujących kultury w sposób diachroniczny (ewolucjonizm), synchroniczny (funkcjonalizm, strukturalizm, interpretacjonizm), a także z perspektywy interakcyjnej (będącej połączeniem tych dwóch). Krótko zarysowana została historia kuchni na ziemiach polskich, która przez wieki stabilizowała gastronomiczne upodobania zamieszkującej na niej ludności będąc jedną ze struktur długiego trwania kształtując tym samym jednostkę jak i zbiorową tożsamość.

W rozdziale drugim opisano kulturowość jedzenia, przejawiająca się m.in. przez spełnianie różnorodnych ról i funkcji w życiu społecznym, a także zmienność i zdolność do nieustannych przeobrażeń kultury kulinarnej. Znalazło się w nim także rozwinięcie socjologicznej perspektywy nad relacją pomiędzy tożsamością, społeczeństwem, kulturą, a zjawiskiem praktyk kulinarnych. Poszczególne podrozdziały dotyczą współczesnych ujęć pojęcia tożsamości, kształtowanej w warunkach postępującej globalizacji, a także glocalizacji. Struktura rozdziału drugiego opiera się na dwóch perspektywach opisujących współczesne tożsamości - modelu homogenicznym oraz heterogenicznym. Rozwinięto w nich typy tożsamości opisane przez Zbigniewa Bokszańskiego i Mariana Golkę, a także podjęto kwestię akulturacji oraz tożsamości dwu- i wielokulturowej. Model homogeniczny został opisany z perspektywy ujęcia Stanisława Ossowskiego, gdzie dziedzictwo kulturowe oraz więzi społeczne są podstawą dla tożsamości. Rozwinięta została także kategoria ojczyzn

prywatnej i ideologicznej. Model heterogeniczny opisany został m.in. z perspektywy supermarketu kulturowego Gordona Mathewsa oraz kultury konsumpcyjnej, która koresponduje z postmodernistyczną ideą wolności jednostki, jej „uwolnieniem” od ograniczeń tradycji; staje się matrycą wolnego wyboru, której klasycznych koncepcji dostarczyli choćby Zygmunt Bauman czy Jean Baudrillard. Stworzona przez Baumana typologia czterech wzorów jest zbieżna w wielu kwestiach z pomysłem Mathewsa (np. turystyki konsumpcyjnej, której bliższej do zakupów niż podróżowania). Dziedzictwo kulturowe rozpatrzone z tych dwóch zakłada kształtowanie tożsamości w trakcie codziennej uwagi jednostki ludzkiej w globalnym świecie z jednej strony, zaś z drugiej kładzie nacisk na więź społeczną i dziedzictwo krwi. Sytuacja emigracji sprzyja odchodzeniu od wzorców rodzinnych na rzecz nowych, wcześniej nie znanych praktyk. Od poziomu akulturacji migranta zależy w jakim stopniu będzie korzystał z odkrytych produktów. Tożsamość kulturowa jednostki może być zatem wyrażona poprzez kulinarną ekspresję (opartą o zglobalizowane trendy albo o lokalne wpływy). Praktyki skupione wokół jedzenia pomagają migrantom osadzić się w obcej rzeczywistości, budzą poczucie bezpieczeństwa oraz tworzą platformę do integracji. Czynności wykonywane ze składnikami spożywczymi ukazują relację biologicznej indywidualizacji, praktyk kulturowych oraz społecznej tożsamości. Spożywanie posiada potencjał uspołeczniający, będąc aktem indywidualnym ulega uspołecznieniu i dezindywidualizacji. Jedzenie pomaga zatem lepiej zrozumieć relacje zachodzące pomiędzy grupami społecznymi, kryje za sobą złożoność wielu procesów.

Glokalizacja, oprócz unifikacji rynków, wiąże się też z pluralizacją tożsamości, możliwą dzięki rosnącemu znaczeniu społeczności lokalnych. Kultura homogeniczna zmierza tym samym w kierunku heterogeniczności, wpływając na jednokulturowe tożsamości przeradzające się w orientacje dwu- i wielokulturowe. Supermarket kulturowy, będący najpłytszym poziomem kształtowania własnej tożsamości, umożliwia korzystanie z nieskrępowanej oferty modelowania własnego "ja". Sytuacja taka może powodować zagubienie „przestymulowanej” bodźcami jednostki. Wzory kulinarne są jednak rodzajem kotwicy, która wiąże młodych Polaków z krajem pochodzenia, a także z kulturą państwa przyjmującego. Imigranci spożywają na co dzień potrawy złożone ze składników pochodzących z różnych kultur, jednocześnie pamiętając o własnych zwyczajach żywieniowych (np. podczas świąt). Modyfikowane są tym samym tożsamości jednostkowe młodych ludzi mieszkających na obczyźnie, która coraz częściej staje się dla nich nowym, wielokulturowym domem. Podzielane przez młodych Polaków wzory kulinarne są istotnym elementem społecznego „zakotwiczenia”, ponieważ wiążą ich z kulturą kraju pochodzenia.

Rozpatrywanie praktyk jedzeniowych z perspektywy procesu akulturacji zwraca przede wszystkim uwagę na kontekst kraju przyjmującego, a zatem jej potencjał do modyfikacji, niekiedy „pochłaniania” kultury przybyszy. Koncepcja „zakotwiczenia” przeciwnie -zwraca uwagę także na kulturę pochodzenia i pełnione, np. przez wzory kulinarne funkcje stabilizacyjne w początkowym okresie imigracji. W podjętych badaniach przyglądałam się Polakom zamieszkującym Dublin i okolice, będąca grupą mniejszościową względem kultury gospodarza. Kultura dominująca stanowi układ wyuczonych zachowań i ich rezultatów, charakterystycznych dla członków danego społeczeństwa i będąc atrybutem pewnych grup posiada charakter inkluzywny. Dominującą w przypadku prowadzonych badań była kultura irlandzkich gospodarzy, zaś kultura polskich imigrantów - mniejszościową. Oba porządki kulturowe wzajemnie na siebie wpływają. W badaniach autorskich, to wzory kulinarne zostały potraktowane jako centralny element danej kultury, systemu budującego wspólnotę społeczną umożliwiającą kształtowanie tożsamości.

Rozdział trzeci zawiera opis społecznych wymiarów emigracji Polaków do Irlandii. Wskazane zostały w nim m.in. kontekst historyczny migracji, społeczno-demograficzny profil współczesnej emigracji do Irlandii, a także przedstawiono Dublin jako miejsce pobytu imigrantów.

W rozdziale czwartym przedstawiono metodologię badań własnych polegających na jakościowej eksploracji tematyki migracji. Odwołano się do paradygmatu interpretatywnego i zastosowano metodę etnograficzną z typowymi dla niej technikami: wywiadem swobodnym, ukierunkowanym (częściowo ustrukturyzowanym) i obserwacją uczestniczącą, połączoną z elementami socjologii wizualnej. Postawy rozmówców (przebadano 30 młodych polskich imigrantów) wskazują na ważność wzorów kulinarnych wyniesionych z domu rodzinnego i środowiska lokalnego. W celu dokonania wyczerpującej analizy konieczne było posłużenie się licznymi cytatami z wywiadów, które umożliwiły poznanie opinii badanych.

Rozdział piąty składa się z analizy rezultatów badań własnych opisujących miejsce wzorów kulinarnych w projektach tożsamościowych imigrantów. Został on podzielony na trzy podrozdziały skupiające się wokół: tożsamości jednostkowej, społecznej oraz zbiorowej młodych Polaków. Badania prowadzone w ramach niniejszej dysertacji doktorskiej pozwoliły rozwiązać postawiony w niej główny problem odnoszący się do znaczenia wzorów kulinarnych w projektach współczesnych tożsamości (jednostkowej, społecznej i zbiorowej). Normy kulinarne przyswojone w procesie socjalizacji pierwotnej są kultywowane w środowisku imigracyjnym, jednak także ulegają modyfikacji. Stanowią one także mechanizm sprzyjający procesom adaptacyjnym w nowym środowisku. Istotną cechą

środowiska imigranckiego jest tęsknota za smakami znanymi z kraju pochodzenia, która wynika z potrzeby osadzenia się w konkretnej rzeczywistości kulturowej. Jedzenie umożliwia zatem kulturowe samookreślenie, które odnawia się m.in. poprzez kultywowanie znanych z domu rodzinnego tradycji.

Środowisko migranckie, w jakim znalazła się jednostka wpływa na wybory żywieniowe oraz kształtowanie się tożsamości. Praktyki oraz wzory kulinarne odzwierciedlają tęsknotę za krajem rodzimym - przygotowywanie dań znanych z Polski pomaga imigrantom osadzić się w tej niesprzyjającej dla nich rzeczywistości. Jedzenie buduje sieci społeczne, jest podstawą rytuałów, spotkań towarzyskich, tworzy instytucje oraz stowarzyszenia. Polscy imigranci chętnie deklarują korzystanie z oferty polskich instytucji kulinarnych na obczyźnie (sklepy spożywcze, hurtownie, polskie półki w dyskontach, prywatne działalności sprzedaży produktów żywnościowych w Internecie), co wynika z silnego związku migrantów z krajem pochodzenia, a także z relatywnie niskiego stopnia akulturacji w nowym środowisku. Silnie rozbudowana sieć organizacji imigranckich hamuje jednak proces dyfuzji kulturowej oraz akulturacji Polonii. Istnieje wiele czynników, które wpływają na modyfikacje dotychczasowych tożsamości imigrantów. Są nimi m.in: długość pobytu na emigracji, wiek oraz płeć, posiadanie własnej rodziny oraz status społeczno-ekonomiczny w kraju przyjmującym. Powyższe kategorie kształtują także wzory poznawcze i emocjonalne oraz praktyki kulinarne w warunkach emigracji. Osoby pracujące fizycznie wykazują np. większą ciągłość wzorów kulinarnych, związanych z krajem z którego emigrują. Wiąże się to z koniecznością ochrony przed zbyt szybką adaptacją do nowych warunków, w celu uniknięcia szoku czy traumy kulturowej. Znane z kraju pochodzenia wzory kulinarne są jednym z czynników pozwalających osadzić się imigrantowi w obcej rzeczywistości. Wzory wyniesione z domu rodzinnego mają duży wpływ na współczesne wybory żywieniowe migrantów, co z kolei może sprzyjać obniżeniu skuteczności przystosowania się migranta do nowego środowiska. Pożywienie jest istotną kategorią, która stawia linie demarkacyjne pomiędzy „swoim” a „obcym”. Służy także określaniu własnej tożsamości, co jest procesem dynamicznym (podatnym na wpływy z zewnątrz), ale też odwołuje się do trwałości i stałości (kwestia dziedziczenia wzorów kulturowych). Różne typy przyswojenia obcej kultury (uniwalencja, biwalencja, poliwalencja, ambiwalencja), a także strategie adaptacyjne migrantów (separacja, adaptacja, integracja, asymilacja) wskazują na zróżnicowany przebieg procesu kształtowania tożsamości migrantów. Wzory kulinarne są elementami „zewnętrznyymi” współczesnych tożsamości jednostkowych, społecznych i zbiorowych, a sytuacja migracji podkreśla ich znaczenie w procesie adaptacyjnym.

Koncepcja „społecznego zakotwiczenia” jest zatem szczególnie przydatna w kontekście badań, prowadzonych w środowisku imigrantów, gdyż spaja problematykę adaptacji, tożsamości i integracji w ważnym dla nich okresie przejściowym. Umożliwia lepsze uchwycenie złożoności zjawiska współczesnych migracji młodych ludzi, poruszających się w zglobalizowanym świecie. Irlandzcy imigranci konstruują swoją tożsamość w środowisku dużego zróżnicowania kulturowego, narodowego, etnicznego. Wydaje się, że kategoria akulturacji, posiadająca klasyczny, antropologiczny rodowód, nie do końca może mieć zastosowanie w nowych warunkach migracyjnych.